

Hôm tháng ba, nhận được e-mail từ ban báo chí kêu gọi viết bài cho đặc san Thoáng Hương Xưa. Tôi nghĩ ngay đến Thư Viện Việt Nam tại Westminster, nơi có khá nhiều sách và đặc san của những hội ái hữu các trường trung học và các thành phố lớn, với hy vọng sẽ tìm được một vài bài viết về trường hoặc về thầy cô của mình.

Sau vài lần đến thư viện và nhiều lần xem qua những cuốn sách viết về lịch sử một số trường trung học tại Sài Gòn năm xưa. Tôi thất vọng vì không tìm được chi tiết nào nói đến trường hay về thầy cô như mình mong ước. đành chịu vậy và tôi tự nhủ lòng trường Nguyễn Du mình chắc sinh sau đẻ muộn nên ít người biết đến.

Tuy vậy, tôi chỉ mới xong phần sách, còn phần các đặc san nữa. Không được bỏ cuộc, tôi nói thầm với chính mình: "Xem nào, phần lớn các thầy cô sinh trường ở miền Bắc vậy thì tìm các đặc san của các hội ái hữu các tỉnh miền Bắc". Sau nhiều giờ đọc cả một chồng đặc san, cũng không có gì khả quan. Thôi thì mình xuôi Nam vậy, nhưng mới lần đến miền Trung, thì này đây quyển đặc san Tiếng Sông Hương, xuất bản năm 2004-2005, có bài viết về cô Thanh Trí. Không thể nhầm lẫn được vì cô vừa xuống Orange County tham dự tiệc tân niên với các cựu HSND tháng trước. Hôm ấy cô có nói đến hội họa. Đọc mê mẩn bài viết, tôi hiểu thêm về cô giáo của mình, ngoài việc dạy vẽ, cô còn có tài làm thơ nữa.

Trên đường về nhà lòng tôi bỗng thấy vui dù mình là người ít bộc lộ tình cảm. Có lẽ vui vì đây cũng là dịp để mình đền đáp phần nào công ơn giáo huấn của thầy cô. Xin giới thiệu với bạn đọc bài viết của Phương Anh Trang về Cô Nguyễn Thanh Trí, Giáo Sư Hội Họa Nguyễn Du 1975 - 1981.

Nguyễn Văn Phúc

Thanh Trí

Thanh Trí

Phương Anh Trang

Thi trung hữu họa, họa trung hữu thi". Qua gần 50 tác phẩm đủ loại, tranh lụa, tranh nước, tranh dầu, tranh sơn mài, người xem tranh chắc sẽ cùng chung nhận xét: Thanh Trí vừa làm thơ vừa vẽ, những bức tranh lóng lánh chất thơ. Tưởng tượng thêm, những vần thơ uyển chuyển như nét tranh thủy mặc trên khung lụa vàng khai bút đầu xuân.

*Thơ ngậy một thưở băng khuâng nhớ
Một quãng trời xanh đọng tiếng cười.*

(Họa phẩm: Áo Trắng Trời Mưa)

Cũng rất dễ dàng nhận thấy, tranh Thanh Trí tràn đầy chất thơ. Hồn thơ, ý thơ chứa chất cô đọng cùng với nguồn cảm hứng như những mảng màu sắc (masses colorées) quyện lẫn trong một số họa phẩm sơn dầu như Trắng và Biển, Chợ Tết Đầu Làng, Trẻ Thơ với Trung Thu.

*Bóng ta hay người
Bóng người hay ta.
... Bên ly màu nước đầy vơi
Hòa cùng lệ đắng bút mòi ta say.*
(Họa phẩm: Bóng Cô Đào Say)

Họa và Thơ. Hết thơ đến họa, hết họa rồi thơ!
Hình như rằng suốt cuộc đời người nghệ sĩ,
tranh và thơ đã trở thành Duyên Nghiệp.

Nghiệp và Duyên cùng đến với Thanh Trí từ khi mới nhập học trường Cao Đẳng Mỹ Thuật Huế cho đến ngày ra trường, từ đó lãng đãng luân lưu đến ngày nay, kể cả một thời gian ngừng động còn tại quê nhà, năm tháng ngậm ngùi, đất nước nổi trôi, dâu bể đã đoan.

Muốn có duyên để tạo nghiệp, trước hết phải là một tâm hồn nghệ sĩ, sống thật và sống đầy với thơ và họa, ít nhiều với mộng mơ lãng mạn (romantisme): lãng mạn trong hồn thơ, trong suy tưởng, trong nét bút tạo hình.

Muốn sống với nghiệp dĩ, người nghệ sĩ, hội họa hay điêu khắc, phải trải qua nhiều công lao, thì giờ suy tư, hăng say và tin tưởng, gần gũi hơn, vừa lãng mạn vừa đam mê (passion) là cái đẹp nhất trong cuộc đời nghệ sĩ. Cũng như vậy, hạnh phúc may mắn trong cuộc đời nghệ sĩ là trước sau sống với duyên nghiệp tràn đầy.

*Bay, bay theo bóng sao rơi
Theo làn tư tưởng giữa trời hư không.*
(Họa phẩm: Mộng tưởng)

Phải là một nghệ sĩ vừa đam mê vừa lãng mạn như Thanh Trí mới có thể tạo được cho mình một thế giới màu sắc vừa lỏng lẻo mang mang, vừa rạt rào man dại đôi khi trước một chủ đề – đối tượng quá đối thông thường. Những họa phẩm như Bóng Trăng, Bờ Trăng, Nắng Mới... trong tác phẩm là thí dụ điển hình.

Duyên nghiệp, nghiệp chuyên kéo dài, từ trường học đến cuộc đời, từ những kiến thức học hỏi được ở nhà trường đến kinh nghiệm sáng tác phát sinh từ cuộc sống hiện thực người họa sĩ đã trải qua.

Với vốn liếng nghệ thuật sờ đắc, Thanh Trí miệt mài sáng tác, từ cổ điển đến truyền thống (tradition). Truyền thống trong đề tài sáng tác, truyền thống trong cấu trúc và màu sắc, trong vang vọng đất nước cội nguồn.

*Đền xưa miếu cổ hồn văn hóa
Một cõi bao tình nhớ cố hương.*
(Họa phẩm: Đất Mẹ và Huyền Thoại)

Trong chiều hướng trên, một vài họa phẩm tiêu biểu như Giặt Lụa, Đốt Lò Hương Cũ, Nỗi Lòng Chinh Phụ, Tình Mẫu Tử... vang vọng lên như thoáng hương xưa, góc trời cũ còn dấu ấn trong ký ức người họa sĩ.

Nghệ thuật là tìm kiếm và sáng tạo. Tìm kiếm chất liệu mới, đề tài mới, sáng tạo khung trời nghệ thuật mới, mới hơn, đẹp hơn. Ý tưởng này vẫn thường quanh quẩn trong hồn trí tác giả hay thường bất gặp trở lại trong giấc mơ huyền diệu, vũ trụ bao la – ta bà thế giới (rêve cosmique) người họa sĩ hằng ấp ủ ước mơ.

Hơn ai hết, từ những suy nghiệm, trăn trở về bản chất sự vật (nature des choses), người họa sĩ sống cận kề với sự vật, dễ dàng thông cảm và gần gũi với

thiên nhiên, với sự vật – đối tượng. Ánh sáng, màu sắc chan hòa tự nhiên trở thành động lực sáng tạo, đẩy đưa người họa sĩ gần gũi hơn với sáng tạo.

Cùng với khả năng quan sát, nhận xét tinh tường (*sens aigu de l'observation*), họa sĩ tài ba là người biết vận dụng và khai thác màu sắc cùng ánh sáng hợp với giác mơ nghệ thuật của mình. Về phương diện sáng tác, thuật ngữ được giới phê bình thường ngoạn thường dùng là: đường hướng mới, hay giản dị hơn: Mới (*Modernité*).

Mới đây không có nghĩa là đoạn tuyệt với truyền thống mà khởi đi từ sở đắc thu thập được từ truyền thống, người họa sĩ là Thanh Trí đang trên đường tìm kiếm cái mới lạ hơn trước nay chưa nhìn thấy, cái mới hợp với cảm quan nghệ thuật của mình, thời đại mình. Thuật ngữ *Modernité*, (trong tiếp Pháp, xuất xứ từ *moderne*) có nghĩa là mới trong tổng thể sáng tạo, trong màu sắc, trong cấu trúc họa phẩm (2).

Khởi đi từ truyền thống (*tradition*), cái Mới (*modernité*) được tác giả Tranh và Thơ trình diện quần chúng khán giả – độc giả như một cảnh sắc mới, nếu không nói là một trường phái mới. Đây là thành tựu nghệ thuật đáng ghi lại trong những tranh dầu và tranh sơn mài, đặc biệt những họa phẩm như Yếm Hoa, Nguyễn Cầu, Sóng Vỗ Bờ Trăng.

*Yếm nàng chiếc cánh tỏa hương
Trắng trong tinh khiết nhẹ vương dưới
trời.*
(Họa Phẩm: Yếm Hoa)

Dù mang tính cách truyền thống hay mới, điều nhận thấy trước tiên là trong các họa phẩm của Thanh Trí, nét vẽ thường mềm mại linh động, “liều yếu đào tơ” nhẹ nhàng lướt thướt. Nói rõ hơn, chất nữ tính (*féminité*) Thanh Trí muốn gợi gắm đến độc giả.

Không nói về tranh lụa mà tính chất *féminité* được dàn trải rõ ràng và Thanh Trí chứng tỏ có biệt tài, cả về tranh dầu và tranh sơn mài cũng vậy. Nhận xét chung là tính cách *féminité* này trước sau vẫn là nét đặc biệt và đặc sắc trong toàn bộ tranh Thanh Trí. Dẫn chứng và giải thích là các họa phẩm Bóng Trăng, Cơn Lốc, Nữ Sinh Áo Trắng...

Tuy rằng lãng mạn và “nữ tính” (feminité) là hai phương diện trước nay thường được các họa sĩ khai thác, nhưng phải nhìn nhận rằng trong tranh Thanh Trí, chất “nữ tính” vượt trội trên cả nếu không nói là bao trùm tất cả: feminité trong nội dung đề tài, trong chất liệu và màu sắc sáng tác, trong xao động và truyền cảm. Có thể nói thêm rằng tính chất feminité này đã làm nổi bật bản sắc riêng rẽ và cá tính độc đáo (identité) người nghệ sĩ là Thanh Trí.

“Feminité” trong tranh lụa, hình như Thanh Trí chịu ảnh hưởng rất nhiều các bậc thầy như Tôn Thất Đào, Lê Văn Đệ; nét vẽ mềm mại thanh thoát, màu sắc tinh tuyền thẩm mỹ...

Cùng một tác giả, trong cùng một tác phẩm Tranh và Thơ, độc giả lần lượt nhìn thấy ba cảnh sắc, ba phương

diện khác nhau: Truyền Thống (tradition), Mới (modernité), và Nữ Tính (feminité), mỗi cảnh sắc một vẻ đẹp riêng, cốt cách riêng!

Một thoáng nhẹ nhàng, phơn phớt như nguồn mỹ cảm tự nhiên chợt đến; từng trang tranh lướt qua, nhìn ngắm và ngắm nhìn lại như một processus pictural thông thường, bạn đọc sẽ cảm nhận cái đặc sắc mỹ thuật trong khung trời hội họa Thanh Trí.

Cái đặc sắc ấy, phải chăng là cái Tâm và Trí (le coeur et l'âme) Thanh Trí muốn để lại trong toàn bộ họa phẩm của mình.

Chú Thích:

(1) *Tranh và Thơ, Thanh Trí xuất bản*

Những họa phẩm thật đẹp, màu nước, màu dầu, sơn mài, vải, lụa, bao gồm thế giới nghệ thuật của Thanh Trí.

Một tác phẩm nghệ thuật luyến lưu kỷ niệm “một thời để nhớ”, không phải riêng Thanh Trí, mà với các bạn đồng môn, đồng song, những thân hữu một thời quen gặp mô đó, Huế – Sài Gòn – Nha Trang – Đà Lạt – Cần Thơ... Mọi chi tiết liên lạc với Thanh Trí.

(2) *Jean Starobinski: Réflexion sur la Modernité. Commentaire Printing 1982. Numéro 17. P. 72*